

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1941.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

szeptember

7. füzet

Nemzetnevelés háboruban.

A háború kérdését nem lehet fölényesen elintézni azzal, hogy barbárság, rombolás, kár vele foglalkozni, pláne a nevelés szempontjából. Igaz, van benne sok irracionális vonás, lehetne békés úton is megoldani az emberiség nagy kérdéseit, lehetne sokkal nemesebb célokra is fordítani a rettenetes vér- és anyagi áldozatokat, de mindezen meggondolások ellenére háború mindig volt és mindig lesz, amíg ember lesz a földön, tehát vele, mint elkerülhetetlen ténnyel, mint a történelem és az egyesek életének legjelentősebb alakítójával mégis számolunk és foglalkoznunk kell.

A háború végigkísérte az emberi kultúra általunk ismert évezredeit s minél magasabbfokú lett a kultúra, annál raffináltabb és kegyetlenebb lett a háború.

Ha a háborút mint természeti csapást tekintjük csupán, amely összefont korbácsa a gyűlölet, éhínség, ragály, bűn, halál ostromszálainak, hogy ezek egyszerre sujhassanak végig az emberiség megkínzott, vonagló vállán, akkor megadóan azt kell mondanunk, hogy az elbízott és könnyelmű emberiség fölött mindig ott fog lebegni a háború sötét felhője, ameddig a halál, nyomor és betegség keselyűi kóvályognak felette, tehát a világ végéig.

A háború lehetősége mindaddig megvan, amíg erők és erőkülönbségek vannak a földön. A különbözőség és egyenlőtlenség pedig mindig az egyensúly helyreállítására igyekszik. A kisebbség a többséggel akar vetekedni, ifjú és fejlődő faj helyet fog követelni az öregedő népek rovására úgy, mint ahogy az idej lombozat félretolja a régít.

Az a kérdés már most, van-e valami kevés jó vonása is a háborúnak? Van-e valami belső értéke?

Dacára annak, hogy a háború bűnből, gyűlöletből ered, mégis a legszebb erények termőtalaja.

Itt van mindjárt a hősiesség, amely a vértanúsággal rokon. Mi a hősiesség? A hős elismeri, hogy van egy eszme, amely többet ér, mint ő s amelyért meghalni dicsőségs. Milyen

odaadással tudnak menetelni és megsemmisülni a nép egyszerű fiai, jóllehet azelőtt talán nem is láttak túl falujuk határán. Most egyszerre hössé magasztosulnak és egyetlen öntudat fűzi össze őket. Ez a hazaszeretet szívekbe vésett törvénye.

Egy másik következménye a háborúnak, hogy a néplélek megtisztulva kerül ki a küzdelemből. Láttuk ezt a spanyol háborúban, amelyből megifjodva került ki a már-már öregedni kezdő spanyol néplélek. A küzdelemben résztvevő néplélek megkomolyodik, mikor a halál kaszája suhog végig országa fölött. Egyetlen oltárrá magasztosul a tűzvonal, ahol áldozatokat mutatnak be a nemzetért, annak függetlenségéért, szabadságáért, az áldozati tény pedig a legkedvesebb valami; testvéreink és honfitársaink vére.

És bár igaz, hogy a háborút az erőszak, zsarnokság, a bűn indítja meg, a küzdelem mégis az összes ideg- és akarati energiákat felkelti a nemzetben s győzni nem az fog, akinek csak fegyverei vannak, hanem akinek *lelke* is van hozzája.

A háborút izléstelen, de jellemző metaforával mészárszéknek szokták nevezni, amelyből a nemzetközi élet ügynökei busás jövedelmet húznak. És vonhatja ez le valamit a hősi erőfeszítésnek mint emberi cselekedetnek értékéből, „amelynek következtében kitüzesednek a hősiesség és az odaadás ideáljai a lelkekben?”

Ha azt nézzük, hogyan reagál a háborúra az egyéni és a néplélek, azt látjuk, a vallásos lélek reakciója az lesz, hogy bármi történjék is, Istenről le nem mond s minden erőszakkal, kinnal, csapással és szenvedéssel szemben a rendületlen hitet lépteti fel, amely a sötétségre fénnel, a káoszra a rend és szépség eszményeivel, a feldúlt világra egy szebb, szellemi- és isteni világ vágyával s hitével válaszol.

Erkölcsei eszméinek csak erkölcsi győzelme lehet, tehát önmagában hordja elrejtve győzelmét és éppen a legyőzetésben villan fel vakító fénnel. A diádalmas kereszt látszólagos tragikuma így válik a legyőzhetetlen jellem- és erkölcsi erő kimeríthetetlen tartalékává, amely feltartóztatlanul halad előre kijelölt útján. Ez a titka annak, miért nem lehet legyőzni sose egyes eszmehordozó nemzeteket, mint a miénket is. Lelki erőnk erősebb a lázadó fizikai világ minden acsarkodásánál is. Lelki erősségnek tehát azt az erényt nevezhetjük, amely az erkölcsi rendet a fizikai rend ellenmondásai dacára is érvényesíteni tudja.

Minden háború természetes velejárójaként megjelenik a szociális érzület, minek forrása az, hogy mindenki bajban van, s jobban meglátjuk és átérezzük egymás baját is.

Ime, házsorok omolhatnak össze bombák pusztító hatására a háborúban, városokat tüntethetnek el a föld színéről, ezrek veszthetik el életüket, a lelkekben mégis virágok nyílnak s a végső győztes mégis csak a béke marad. A béke külső for-

mái eltűnhetnek ugyan egyidőre, de a szívekben élő belső béke kiirthatatlan marad. Ez a belső béke győzött akkor, mikor a galíciai harctéren a sebesült kozák homlokon csókolt a haldokló szomszédját, a magyar bakát és keresztet rajzolt homlokára, mielőtt az végleg lehunyta volna szemét. Bármilyen magasra csapjon is a bűn és a borzalom áradata, mi mindig kiemelkedhetünk belőle.

Az új ember ismét lelkiesség után kutat, az értelmet ismét az objektumban keresi, legyen az munka, gép, család vagy mindenekelőtt Isten. Az élet elfordul az önimádattól s újra organikus folyamat lesz, amennyiben az egyest nagyobb szellem, vagy lelki valóságnak rendeli alá.

Ezekben látjuk a háború nemzetnevelő fontosságát, amelyet meglátni, a jövő nemzedék nevelése szempontjából kiemelni és észrevétetni, követendő például állítani bizonyára minden nevelő egyik legszebb feladatává válik.

SÉTA KÖZBEN

Igen, fiacskám, háború van,
Egész világra lángoló;
Pályáján megriadva perdül
E vértől ázott földgolyó;
Csatákban hány szív omlik össze!
És otthon mennyi gyász zokog,
Megsekasodnak most az árvák
S az özvegyasszonyok...

Igen, fiacskám, háború van,
Nagy vérhullásos zivatar
S a küzdő népek bús sorában
Ott áll! most is a magyar!
Mohácsnál nem volt több a kockán
Ha nem is folyt még annyi vér, —
A lélek iszonyodva dermed
És gondolkozni — fél...

Igen, fiacskám, háború van;
Győzünk-e?... Istent hinni kell!
Az emberiségnek színe-lángja
Csak nem hiába vérzik el?
Ó, ha van Isten fenn az égben —
És, ugy-e, kell, hogy Ő legyen? —
Nézd, nyitva áll a templomajtó, —
Menjünk be, gyermekem...

Sajó Sándor.

(Ez a költemény a világháború kellős közepén keletkezett. De ma is áll, amit a költő akkor mondott: Istent hinni kell!)

Október 6.

A böles törvényszék, amely egy tisztból, egy altisztből, egy őrmesterből és egy közlegényből állott, úgy találta, hogy akik a legyőzött eszmény imádásának éltek — bűnösök.

Az aradi vár tizenhárom foglyának ítélete halálra szolt.

Szombat volt, október hatodika, borongós őszi nap.

Az aradi várból tompa dobpergés hallatszott.

Öt óra volt reggel.

A ködből kipislogtak a tűzerek égő kanócai, kik a bástyákon álltak ágyúik mellett. Hűvös szél fújt át a letarolt bojtörjános pusztaságon. A várfal ablakai ostobán meredtek a sötétbe. Félhatkor megjelent a VI. kapunál a főporkoláb, nyomában négy honvédtábornokkal, Kiss Ernővel, Lázár Vil-mossal, Dessewffy Arisztiddel és Schweidel Józseffel.

Mindeniket egy-egy pap vezette a karján.

A szomorú menet lekanyarodott a jobboldali első sáncba. Ott megállapodtak.

Szent az a hely! A bogáncsos mezőség immár Golgota, az attilás alakok pedig eszmék, áldozatok, vértanúk. Minden pere történelmi időszak, minden hang történelmi.

És oly szomorú hangok hallatszanak...

A négy tábornok imádkozik.

Fedetlen fővel, fekete attilában, hőszerű ingben, kesztyűben állanak. Valamennyien egyformán.

Istenükkel beszélnek. A hatalmas Urral, kinek tet-szik őket erényeikért — megostorozni.

Utoljára beszélnek Vele innen.

Nem rettegnek ettől a gondolattól.

Egy nemzet vértanúi ők.

Örömben ajándékozta őket Isten egy feltörekvő kis ország ügyének, jószántából adta nekik a hősi kart, a lángszívet, a mély értelmet, a nagy hitet, a kitartást és — dicsőséget.

Most tetszett neki mindezt visszavenni.

„Az Ur adta, az Ur elvette, szent neve legyen áldott érte!”

Lesz-e, aki most ezt utánuk mondja?

A hadbíró felolvassa az ítéletet.

Meghallgatták.

Schweidel a gyóntatóatyához lép.

— Tisztelendő úr! Ime ez a feszület, melyet boldogult atyámtól örökölttem mindenkor, még a harcok zajában is magammal hordtam. Kezeim között akarom tartani, s ha meghaltam, ne irtózzék kezemből kivenni s fiamnak átadni...

Kiss Ernő szomorúan felsóhajtott:

— Szegény hazám! Vége mindennek! Isten büntesse meg hóhérait!

Dessewffy könnyes szemmel bízta gyóntatójára feleségéhez írt utolsó levelét.

Lázár azzal a kéréssel fordult gyóntatójához, hogy ha rosszul céloznának a katonák, s ő nem halna meg mindjárt, kérje a vezénylő tisztet, ne hagyja sokáig kínlódni, lövessen újra.

Elhangzik a parancsszó.

A négy tábornok letérdel.

A sorból kiválik tízenkét katona, hármasával szembe állanak a hősökkel.

A parancsnok kardja int. — Egyszerre dördül el tízenkét lövés. Három attilára kibuggyan a piros vér, három hős életelenül rogy az árok fövére.

Csak Kiss Ernő áll rendületlenül, három golyó sem bírta leteríteni.

A katonák odarohannak hozzá s közvetlen közelből még egyszer lőnek.

Elvégeztetett...

*

Hét óra elmúlt.

Az aradi vár aljában elhagyott legelő, kóró zörög rajta...

Katonákat készülnek akasztani, katonák állnak karélyban s a porkoláb kegyelmet kér az elítéltek számára a parancsnoktól. Istennél a kegyelem — feleli az röviden, kurtán, katonásan...

A tábornokok arca meg se rebben.

Már elő is állott a hóhér, nyurga morva legény, de ügyes, meg kell adni neki. „Nem lesz semmi baj, meg lesznek velem elégedve... — mondja.“ És megtartotta szavát, kemény volt, ügyes és gyors volt...

A fájós lábú Damjanich már útközben összeölelgette: „Őn ma az én legjobb barátom!“ — mondta neki.

Az első, Pöltenberg már függ is... A vörös frakkos hóhér hamar végzett vele. Vele szemben nyolc vitéz várja sorsa beteljesedését. Elöl Nagy Sándor komolyan és büszkén. Mögötte, körülötte a többi; Aulich Lajos, Lahner György, Knezich Károly, Vécsey, Török. A fájós lábú Damjanichot szekéren hozták, Leiningen Westerburg Károly támaszkodik a szekérhez. Vannak köztük, akik nézik, mint szenved ki társuk, komor arccal, dacosan, fásultan. Van köztük, akit a halál közeli érzése megingat, aki nem bírja látni, nézni a gáztettet, de egyetlen sincs köztük, akin nem látszanék, hogy férfi és magyar katona most is. Fehér miseinges papok állanak, térdelnek az elítéltek és az akasztófák körül.

Pöltenberg után Török Ignác következik. Kezet szorít bajtársaival, összecsókolóznak és... halott. Lahner következik, majd Knezich Károly, azután Nagy Sándor, hatodiknak

Leiningen Westenburg Károly. A fiatal tábornok rövid beszédet mondott, a katonák, papok sírtak. Damjanich így szólt Sujánszky lelkiatyához: „Mit sír tisztelendő barátom, hisz Kit kezében tart — s itt a fészületre mutatott — Ő is az igazságért halt meg!” Aulich tábornok volt a hetedik, a nyolcadik pedig Damjanich János. Össze ne borzolja a szakállát — kérte utoljára a hóhért, és elmúlt ő is... Vécsey Károly maradt utolsónak a kilenc közül...

És a kilenc tábornok ott függött már a bitókon... Szeled, szép arccal valamennyi.

A kivezényelt katonaság imára tisztelgett, majd visszavonult a várba.

Elvégeztetett...

*

Milyen könnyű ezt kimondani...

De átérezni, átélni csak magyar szív tudja igazán!

Ünnepi beszédek.

Kedves Magyar Testvéreim!

Ilyenkor, koraősszel, mikor az első levelek már sárgulnak, gondolatban elzarándokolunk vértanúink sírjához, emlékéhez. Mert vértanúnkban igazán gazdag a mi hazánk történelme. Magyar vérrel, a legnagyobbak drága életével fizettünk meg mindig szabadságunkért, függetlenségünkért ezer éven át. Ó, hány kiontott nemes magyar élet, hány a nemzetért folytatott küzdelemben felőrölt nagyságunk élete, hány számkivetésben elsorvadtt legjobbunk a tanú erre! Vértanú nemzet vagyunk.

Október 6 is ilyen vértanúkra emlékeztető nap, de nemcsak az aradi tizenháromé, hiszen velük egy napon végezték ki Pesten a tizennegyediket, az első felelős magyar minisztérium elnökét, gróf Batthyány Lajost s nem ő volt az utolsó, akit halálra ítélték magyarságáért! Történelmünk minden lapján megtaláljuk azokat a nagy magyarokat, akik életüket áldozták nemzetünkért, hazánkért!

Hogy mégis ezen a napon emlékezünk meg valamennyi vértanúról, ez csak azért van, mert tizenháromat együtt még a mi sokat szenvedett, annyi vértanút áldozott nemzetünk sem látott.

Ilyenkor, ha bús szél jön Arad felől, ott látjuk gondolatban valamennyi vértanúkat az aradi vesztőhely körül. Számadásra gyűlnek össze ott e napon, s számonkérik tőlünk azt, hogy amiért ők éltek, dolgoztak és életüket áldozták, megtartottuk-e mi, mennyit dolgoztunk, fáradtunk, túrtunk mi ezért a nemzetért? Bizony kedves kis magyar testvéreim, ez a nap

nagy számadásra szólít mindnyájunkat. Mert nem azért vannak a nemzeti ünnepek, hogy megemlékezzünk az ünneplendőről s azután, ha az ünnep elmúlt, el is feledkezzünk róluk a következő évig, hanem azért térnek vissza évről-évre hozzánk, hogy példájukkal szüntelen utat mutassanak nekünk, késő unokáinknak, hogyan kell szeretni a hazát, hogyan kell érte élni, küzdeni s ha kell, hát meghalni is!

Legyen hát nagy önvizsgálat, lelkiismeretvizsgálat ezen az október hatodikán minden magyar lelkében. Kérdezzük meg magunktól e bús napon; vajjon úgy éltem-e én is, mint az Aradon vértanúhalált halt magyarok? Dolgoztam-e annyit és úgy hazámért, mint ők? Tőlem még nem kívánta életemet a haza, de azt megkívánhatja — és joggal! — hogy kövessem az ő példájukat a kötelességteljesítés hétköznapiján, hiszen úgy is mit jelent ez a munkavállalás az ő nagy áldozatukhoz képest. Már pedig a hazának, mindnyájunk édesanyjának joga van mindenünkhöz; munkánkat elvárhatja, megkívánhatja, hogy kötelességünket mindig és teljes erőnkkel elvégezzük; te földműves szánts, vess, arass, ápd, gondozd a földet, hogy többet és jobbat teremjen, mint eddig, mert szüksége van rá a hazának! Te iparos úgy forgasd szerszámodat, mintha egyedül a te munkádtól függne az, hogy a magyar haza boldoguljon, elég honvédje legyen, akik megvédelmezzék minden ellenségtől. És te kis tanulófiú vagy leány, úgy végezd el feladatodat, mintha tőled függne az, hogy ez a nemzet majdan jó vagy rossz sorsot biztosít számodra! Igen, a haza mindent megkívánhat tőlünk s nem mondhatja azt senki, hogy én még kicsi vagyok, még beteg vagyok, már öreg vagyok. Ha kicsi vagy, végezd el teljes lelkeddel azt a kis munkát, amit el kell végezned, majd ha nagyobb leszel, nagyobb feladatot kell elvégezned! Mindnyájunknak megvan a kötelességünk, rajtunk is áll, hogy hazánk nagy és boldog legyen!

Erre tanítanak meg bennünket vértanúink, akikre ma emlékezzünk!

Csak így, ezzel a lekiismeretvizsgálással, ezzel az összehasonlítással és az ebből folyó erős elhatározással ünnepeljük meg igazán nemzeti nagyjaink emlékezetét!

A nemzetet naggyá, boldoggá, erőssé csak saját fiai tehetik! Azzá tették őseink, hát mi se legyünk méltatlanok hozzájuk!

Ha ezt megtesszük, ha nemcsak október 6-án jutnak eszünkbe nemzeti nagyjaink, hanem minden nagy munkánkban, amikor már fáradni érezzük magunkat, amikor kényelmeskedünk, amikor jobb szeretnénk már szabadulni munkánk terhétől, akkor ünnepeljük legméltóbban azokat, akik nélkül ma nem lehetnénk azok, akik vagyunk; szabad hazában szabad magyarok! Mert jól jegyezzétek meg, őseink sok-sok véré-

nek, verejtékének kellett elhullania, hogy a mi életünk ilyen legyen, amilyen!

Öntsön a jó Isten minden kis magyar szívébe olyan erőt, és kitartást, mint nemzeti nagyjainknak, adjon lelkünknek olyan elszánt akaratot, mint az övékben élt, adjon minden csepp vérünkbe annyi hazaszeretetet, amennyi elég legyen ahhoz, hogy az őseink által megszerzett szabad Magyarországot megtartsuk és régi fényében visszaállítsuk!

Erre vegyünk erőt október hatodikán nemzeti nagy vértanúinktól!

*

Kedves Magyar Testvéreim!

Magyar húsvét nincsen magyar nagypéntek nélkül. Nincsen feltámadás vértanuk halála nélkül. Ezt példázza annak a napnak szent emlékezete, amelyet ma ünnepelünk, október hatodikán.

Gondoljunk csak vissza arra az időre, amikor ezeréves hazánkat feldarabolták s magyar testvéreink százezreit tették hontalanná, megtürtté saját szülőföldjén. Ugyan mi történt volna, ha azok a tőlünk elszakított magyarok — félve a szenvedésektől — megtagadták volna magyarságukat? A kényelmesebb, könnyebb bizonyára ez lett volna számukra. Talán meg is fordult az ő elméjükben is ennek lehetősége, amikor már úgy érezték, hogy mi, akik szabadon élhettünk magyarként, talán meg is feledkeztünk már róluk, nem is törődünk az ő keserves sorsukkal. És mégis — hála Istennek! — mit láttunk a felszabaduláskor? Azok az elszakított és most huszonkét év után felszabadult magyar testvéreink elviselték annyi sok időnek minden megaláztatását, amikor magyarnak lenni bűn volt, amelyért büntetés járt, elszenvédtek minden sanyargatását az idegen uralmon lévőknek, összéb húzták magukat, szinte a legszűkebb életszínvonalra süllyedtek már, csak egyet nem tettek soha: lemondani magyarságukról, még akkor sem, ha ezért betevő falatjuktól, családjuktól, szabadságuktól fosztották volna meg is őket.

Lám, mennyi önfeláldozás rejlik a mindennapinak látszó életben is. Tehát nemcsak nagyok tudnak önfeláldozók lenni, akiket nemzeti ünnepeken köszöntünk hálás szívvel, szerető emlékezettel, hanem hős, magátáldozó vértanú lehet a maga helyén — legyen az bármilyen kicsi is — minden magyar!

Nincsen feltámadás vértanúk halála nélkül.

Bizony, az aradi tizenhárom véréből öntözött magyar földből sarjadzott ki a magyar szabadság virága. Az elszakított területek vértanú magyarságának véréből-könnyéből-szenvedéséből sarjadzott ki az a boldog nap, amikor — annyi idő után újra keblünkre ölelhattük őket, akik a huszonkét év alatt nem lettek se csehek, se románok, se szerbek, hanem megmaradtak magyarnak rendületlenül!

Hősök, vértanúk voltak ők — a visszatértek — valamenynyien, méltán megérdemlik szeretetünket, tiszteletünket, hálaunkat!

De az ő áldozatos életük — éppenúgy, mint az aradi tizenháromé vagy a többi magyar vértanúé — megtaníthatnak bennünket arra, hogy nincs nagyobb, nincs szentebb dolog annál, mint áldozatot hozni valamiért, mint adni valamit a sajátunkból másokért, mindnyájunk édesanyjáért, a hazánkért!

Október hatodikának komor hangulatába így illeszkedik bele a nemrég és most visszatért magyarság sok-sok évi szenvedése. Ők közelebb hozták hozzánk nagy nemzeti vértanúinkat, akik életüket adták népünkért, nemzetünkért, magyar hazánkért. De míg reájuk, a nagyokra csak felnézhattunk, addig ezek a most visszatért magyarok vérünkől valók, akik ott állnak, élnek, ahol mi, s nemcsak mint magyarok, hanem mint testvérek is egynek érezzük velük magunkat.

Jól tudjuk, valamennyiök élete örökös lemondás, állandó rettegés, küzdelem és újrakezdés volt. Amit építettek nappal, az leomlott egy éjszaka, akár a székely Kőmives Kelemenék vára, de volt bennük annyi magyar erő és kitartás, hogy a lerombolt terveket is újrakezdték másodszor is, tizedszer is, és építettek!

Október hatodika elénk állítja a hazáért való önfeláldozásnak nagyszerűségét. De tévedés volna azt gondolni, hogy ezt csak a harcmezőn, háborúban lehet megtenni! Meg lehet ezt tenni munkahelyünkön is, kit ahová sorsa állított, és éppen olyan keményen, magaalldozóan, mint azok tették, akinek emlékezetét ma ünnepeljük. Ugy érzem, most, amikor körülöttünk lángokban áll a világ, ezt a nagy önfeláldozásig menő munkát, kötelességjeljesítést, hazaszeretetet, fajszeretetet, magyarság és magyarszeretet kellene mélyen, nagyon mélyen minden magyar gyermek és felnőtt lelkébe oltani. Soha nem volt nagyobb szükség arra, hogy megfogjuk egymás kezét, erősen fogjuk meg, mint ma, amikor egy új világ bontakozik ki előttünk s amelyben nekünk, magyaroknak is fel kell mutatnunk értékeinket, arravalóságunkat, hogy ezen a helyen, ahol ezer éve vagyunk, ezután is mi és csakis mi tehetünk legtöbbet Európáért, a műveltség és kultúráért s a békéért!

Október hatodikán szálljon el emlékezetünk a még mindig tőlünk annyira távoli Aradra, pihenjen meg a vértanúktól megszentelt vesztőhelyeken s idézzük szellemüket, hogy látva őket, meglássuk bennük azt, ami őket naggyá, halhatatlanná tette; a magafeláldozó nagy hazaszeretetet!

Egy nemzet csak akkor pusztul el, ha a saját gyermekei akarják. Nincs a világon erő, hatalom, amely el tudna egy népet törölni a föld színéről, amely nem akar elpusztulni, amely élni akar! A lélek akarata, egy nép akarata erősebb minden erőnél, hatalomnál. Nézzünk vissza történelmünk századaira,

hányszor törtek reánk, függetlenségünkre, szabadságunkra, pusztá életünkre, s mégis, megfogyva bár, de törve nem! él nemzet e hazán!

Mi tesz erre képessé bennünket? Mi tesz bennünket olyan erőssé, hogy verhetetlenek legyünk? A vértanúk elszánt önfeláldozása, az idegen uralom alatt élt magyar testvéreink lemondó, de magyarságuk mellett halálig kitartó nagy ragaszkodása. Ezek azok a fegyverek, amelyekkel kiverelkedhetjük magunknak a népek nagy közösségében helyünket s az újabb, szebb, boldogabb magyar jövőndőt!

„Szeressük egymást, mert úgy áld a sors,
Nemzetrontó viszályra most az ér rá,
Ki vak vagy önző s aljas, céda, kores.
Élő hit edzze már a gyermeket,
Tegye szívét lánggá, karját acéllá,
S fölkél a nap megint a hegy megett.“

MÉG MINDIG...

Arad mellett foly a Maros,
Sötét az ég, nem csillagos.
Felhők között kitör a hold,
Mély sírjában ébred a holt.

Hold sugári leragyognak,
Nyílik szája sírhalmoknak,
Kardja után nyúl ki a kéz,
Mély sírjából kél a vitéz.

Jó barátok, hű bajtársak,
Csillagai a csatáknak,
Halhatatlanok — halálban —
Előlépnek tizenhárman.

Megállnak a Maros partján,
Sötét arccal és mogorván,
Borús szemük felvillámlik,
Látják a hont a határig.

Semmi jel nincs — mibe' hisznek,
De nem hisznek szemeiknek;
Hallgatóznak reménykedve;
Ha valahol zaj ébredne.

Hallgatózván szívük dobog;
Csörren-e kard, pereg-e dob?
Harsog-e már a trombita?
Merről nyerít a paripa?

De semmi nesz, de semmi szó,
Elrejtve még a lobogó.
Hallgat hegy-völgy, csendes minden,
Mint a tenger a szélcsendben.

„Tűrjünk! — nincs még itt az idő...
Fogadj vissza ó temető!“
S meg sem állnak sír mélyéig...
Minden éjjel ezt ismétlik...

Z. J.

AZ APA FIAIHOZ

Fiaim, fiaim,
Jertek ide, jertek!
A tizenháromról
Hadd beszéljek nektek.

Véssétek szavamat
Szívetekbe mélyen,
Hogy dicső emlékük
Mindörökre éljen.

Aradi vértanúk
Nem hiába haltak;
Poraikból élet
Sarjadt a magyarnak.
Hallgassd csak a fűszált,
Hallgassd a virágot,
Azt susogja; magyar!
Védd a szabadságot!

Rakd tele gyöngyökkel,
Népem! Hadd ragyogjon!
Lánggal égjen lelked
Ott, azon a szobron!
Millióknak szíve
Ha körüldobogja;
Akkor lesz belőle
A szabadság szobra.

Fénykoszorút fon az
Őszi nap sugára,
A tizenhárom hős
Tábornok szobrára.
A magyar nemzetnek
Ráhullatott könnye;
Sötét fájdalomnak
Legragyogóbb gyöngye.

Az leng a szobornak
Babérillatában;
*Haljatok meg, ha kell,
A hazáért bátran!*
Fiaim, Fiaim!
Legelső a Haza...
Szeressétek forrón!
Ez az édesanya!

(Pósa Lajos.)

OKTÓBER HATODIKAN

Arad felé szomorúan
Zúg-búg az ősz fuvalma,
Erdő-mező virágait,
Leveleit hullatja...
Hervadt virág, hulló levél
Arról suttog, arról beszél
Síró gyásszal e napon!
Hős vezérek tizenhárom
Hogy ment vértanú-halálra,
Bitófára Aradon...

Győzelemről győzelemre
Lobogónkat ragadták,
Szent zászlódat ezeréves
Drága magyar szabadság!
Érted hullott hősi vérük,
S martir-halál lett a bérük
Az aradi Golgotán...
De szellemük meg nem halt ott,
Szabadság virága hajtott
Kihullott vérük nyomán!

Magyar népem, e virágot
Ápolgassad, öntözgesd,
Az aradi vesztőhelyre
Hullasd, hullasd a könnyed.
Fájó könnyed minden gyöngye
Harmatként hull a göröngyre,
A sírhantra, mely alatt
Hős vértanúid pihennek,
S porából hős szíveknek
Mindig új virág fakad!

Lampérth Géza.

A NEMZETES UR...

Méla búval emlékezem rája;
 Falu végén állt a kuriája,
 Falu végén az országút mellett,
 Rácsos kapu néki még se kellett.
 Rég' időből régi jó szokása;
 Aki betért, vendég maradt nála.
 Magas kőfal tolvajtól se védte,
 Csádé-gyepű volt a kerítése,
 Maga fonta még ifjonta korba' —
 Fogyatékos volt biz a' már, csorba,
 Száraz fáját vitte, aki érte —
 Mosolygott a nemzetes úr,
 Nem szállt porbe senkivel sem érte.

Tornác hűsén, régi karosszékén,
 Elüldögélt nyugalmasan, békén,
 Föltette az okulárét néha;
 „Ej! — fakadt ki — silány idő, léha...”
 S az ujsággal pipájára gyujtva,
 Borús kedvét bodor füstbe fújta...
 Lárma kelt a bozótos udvarba';
 Nádparipán én vágtattam arra.
 Hareba szálltam haragos pulykákkal,
 Dalt dúdoltam pajkos gyerek-szájjal.
 Arról szólt, hogy — milyen is a német...
 Kacagott a nemzetes úr;
 Ölébe vett s mesét mondott, szépet.

Mesét mondott arról az időről,
 Amikor mint bimbók rózsatőről,
 Ugy sarjadtak dali szép vitézek,
 A hazáért száz halálra készek,
 Kik a tűzbe mosolyogva mentek,
 S csodáiról a hős regimentnek,
 Mely Damjanics varázsos szavára
 Szállt csatáról győzelmes csatára!
 ...Isaszegnél lobogóját vittem,
 Elöl járt, mint haragos hadisten!
 Haj! Világos... gyászos Arad vára...
 S elborult a nemzetes úr,
 „Kulesold fiam, kis kezed imára...”

Szállt az idő, szálldogált felettünk,
 Bús őszi nap könnyes búcsút vettünk.
 Nádlovamról, hej, le kellett szállnom
 S az élet-gond igájába állnom.

„Ha valahol arra járnál, távol,
Hozz virágot Damjanics sírjáról,
Egy fűszálat, mást ha nem, csak aztat,
Hős vezérem porából fakadtat...“
Kért szelíden, hogy el kellett válni,
...Érkezésem, de nem győzte várni,
Mire a sors visszadobott engem,
Itt hagyott a nemzetes úr,
Virágotat sírhalmára tettem...

Lampérth Géza.

Gróf Széchenyi István, a nemzet tanítója.

A „*legnagyobb magyar*“ születésének százötvenéves évfordulóján a nemzet tisztelettel emlékezik meg arról a férfiúról, akit első szent királyunk mellett méltán nevezhetünk *nemzetünk tanítójának*. Feléje fordul e napon az egész nemzet hálás kegyelele s méltán, mert érezzük, hogy *Széchenyi élete, munkássága és tanításai nemcsak korának szóltak, hanem századokra előre megjelölték a magyarság útját*.

Gróf Széchenyi István, három testvér között a legifjabb, Bécsben született 1791 szeptember 21-én. Nagynevű édesatyja, Széchenyi Ferenc, a Nemzeti Múzeum alapítója volt.

Gyermekkorá Európa egyik legzaklatottabb korszakára esik: ez a francia forradalom és Napoleon kora volt, amely lázba hozta földrészünket évtizedeken át. Erre a sivár és vigasztalan korszakra esik gróf Széchenyi István ifjúsága s így nem csodálhatjuk, hogy ő is a *katonai pályára lépett*. Napoleon császár bukása után azonban otthagyta a katonai szolgálatot s éveken át *utazásokkal* töltötte idejét. Nemcsak szórakozni akart, hanem *tanulni* is. Élt benne a *tudásvágy*, de megvolt benne ekkor már az *elhatározás* is, hogy *olvasással, tanulással és utazással szerzett ismereteit elmaradt hazája javára fordítja*.

Hazakerülve feszült figyelemmel kísérte a hazai élet fejleményeit s mikor látta, hogy a kormány 1825 szeptemberére kénytelen volt az országgyűlést összehívni annyi sok évi szünet után, elhatározta, hogy mint a főrendiház egyik örökös tagja, *kilép a politikai küzdőtérre*. Ezen az országgyűlésen az időközben megszervezett főrendiházi ellenzék vezéréként jelenik már meg. Személye felé azonban csak az 1825 november 3-i *képviselőházi*, vagy mint akkor nevezték: alsótáblai szereplése után irányult a közfigyelem.

Az országgyűlés folyamán többször szóbakerült a *magyar nyelv és irodalom fejlesztésének ügye*. Ez közelebbről érdekelte Széchenyit, aki már az országgyűlés előtt foglalkozott egy magyar tudós társaság felállításának gondolatával és hogy arra

tetemesebb összeget fog áldozni. Mikor aztán *Felsőbüki Nagy Pál*, az alsóház ellenzékének vezére azt hozta fel, hogy a ország nagyjai, a nagy vagyonok birtokosai nem hozzák meg ez ügyben illendő és köteles áldozatukat, az éppen ott jelenlévő Széchenyi egyszerű, rövid szavakkal *felajánlotta 60 ezer forintba rugó egy-évi összes jövedelmét*. A rövid beszédnek csodálatos visszhangja támadt: még az országgyűlés folyamán összegyűlt az a tőke, mely lehetővé tette a Magyar Tudományos Akadémia megalapítását.

Széchenyit ezen *első nyilvános fellépése az ország színe előtt a vezérek sorába emelte*. Beszédeit komoly figyelemmel hallgatták, terveit és eszméit nagy érdeklődés közepette tárgyalták. *Ettől kezdve szakadatlan munka volt egész élete, s e munka egyetlen célja nemzetének felébresztése, felemelése úgy anyagi, mint szellemi téren.*

Külföldön szerzett tapasztalatai és más tanulmányai lehetővé tették azt, hogy *írott programmal léphetett nemzete elé*. Az addig tespedő társadalmi és gazdasági életet mozgásba hozta s megadta a lökést, amely a nemzetet a kor szellemének megfelelő nemzeti államiság berendezéséhez vezető úton elindította.

Felismerte a tennivalókat és látva az ország szomorú állapotát, megtelt a cselekvés vágyával. A nemzetet és az országot az önmaga erejéből akarta felemelni a nyugati fejlődés fokára. Hogy megnyerje a közvéleményt, eszméi, programja népszerűsítésére az *írott szó erejéhez fordult*. 1830-ban adta ki elhatározó nagy művét, a „*Hitel*“-t, s a következő évben a „*Világ*“-ot, mit 1833-ban a „*Stadium*“ követett.

Elgondolásainak alapja első művében, a *Hitel*-ben van összefoglalva. Ez két részből áll: az egyikben — amely ma már a másod — saját korabeli gazdasági állapotokat rajzolja meg, a második részben, — amely örök és a jövőnek szóló halhatatlan rész, — az egyes fejezetek között feltalálható tanításai. Előbbivel felrázta az akkor elernyedett nemzetet. A fiatal és megértő magyarok ujjongtak örömeikben, hogy *végre akadt nagy magyar ember, aki elmaradottságunkat, hibáinkat, bajainkat meg merte látni, ki merte mondani s mégsem esett kétségbe, hanem mindezek ellenére is mert bízni a szebb magyar jövőben!* Miért? Mert megmutatta a *hozzá vezető utat is!* Munkájának befejező szavai nemzedékeket tölthetnek meg élő hittel: „*Sokan azt gondolják: Magyarország — volt; én azt szeretném hinni — lesz!*“ Széchenyi nem volt politikus, több volt annál, *egy egész nemzet erkölcsi erőkészletének, önfegyelmének és lelkiismeretének megtestesítője volt!* Nagy politikai ellenfele, Kossuth mondotta róla, hogy *évszázadokra ő az egyetlen, aki a nemzet életében sem korábban, sem később nem jött, mint mikor rá a nemzetnek szüksége lett s akinek hatása századokra fog kihatni...*

De nemcsak hibáinkat tárta fel előttünk, hanem a *javítás útját is megjelölte*. Az elnyomott parasztságban — Rákóczi kö-

vetőjeként — ő látta meg ismét a magyarság utolsó zálogát, reményét, fenntartóját s hirdette, hogy az akkor kilenc milliói parasztságot nem lehet többé kirekeszteni a nemzet életéből és testéből, mert ez pusztulásunkat okozza. De tovább is ment ennek hangoztatásánál: az egész fejlődést nemzeti szelcmben akarta végrehajtani. Nagyvonalú nemzetnevelő programja mellett szinte eltörpülnek azok a közvetlen gyakorlati célok, amelyeknek megvalósítását munkába vette. Hirdette a szigorú önismeretet, a kemény önfegyelmezést és a szaktudással bíró kiművelt magyar főket! Valóban elmondhatjuk, hogy mivel a nemzeti gondolatot akarta tevékennyé tenni, ő lett a modern magyar nemzet atyja.

Életcélja volt, hogy a magyarságot előbb gazdaságilag erőssé fejlessze, mert jól tudta, hogy nem lesz többé hatalom, amely a gazdaságilag erős és független Magyarországot megakadályozhatná politikai jogaink kivívásában. Mikor pedig fenyegette látta azt az utat, amelyet ő jelölt ki nemzete számára, félrevonult s az önkínzásig menő tépelődés örölte fel idegzetét és áldásos életét. (1860. április 8.)

Széchenyit legnagyobb politikai ellenfele, Kossuth nevezte el a legnagyobb magyarnak, de talán találóbb az a jelző, amit Kemény Zsigmond báró adott neki: a leghívebb magyar. Mi hozzá tehetjük, hogy ő volt a legnagyobb magyar tanító és nevelő, aki nem egyes társadalmi osztályok, hanem az egész nemzet számára tűzött ki új eszményeket és célokat s aki személyes példájával mutatta meg, hogyan kell szolgálni a hazá érdekeit a legnehezebb időkben is!

Rá emlékezve vele mondjuk, vele érezzük jeligévé vált mondasát:

MAGYARORSZÁG NEM VOLT, — HANEM LESZ!

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE.

(Részletek tanulók számára.)

Megrontva bűnöd és a régi átok,	—	Hogy lenne élet-ösztön a halónak,
Beteg valál, s nem érzéd, ó magyar.		Bénult idegre zsongító hatás,
Nép, a hazában nem volt már hazátok:		Reménye a remény nélkül valónak:
Sírt még hogy adna, állt azős ugar.		Önértet, öntudat, feltámadás,
S mint a lepke a fényt kábulva issza,		
Ugy lön nekünk a romlás — élvezet;		Midőn magát ez nem tudá szeretni,
Egy-két kebel fájt még a multba vissza:		Ő megszerette pusztuló fáját.
Nem volt remény már, csak emlékezet.		Ó, nemzetem, ha fognád elfeledni
		Hogyan viselte súlyos nyavalyád?
De, mely a népek álmait virrasztja,		És mennyi harcot küzde önmagával?
Elhagyni szelíd ég nem kívánt;		Hány izgatott, álmatlan éjjelen?
Széchenyit küldé végtelen malasztja		Míg bátorító Macbeth-jóslatával
E holttetembe érző szív gyanánt,		Kimondá: „a magyar lesz“ — hogy legyen!

Bizton, ezer bajunk közt megtalálta

Azt, ami fő, s mindent befoglaló:

„Elvész az én népem, elvész — kiálta —

Mivelhogy tudomány nélkül való.”

S míg kétéle a bölcs, hátrált a tevékeny,

Bujt az önérdék, fitymált a negéd:

Ő megjelenve, mint új fény az égen,

Felgyújtá az oltár szövétnekét.

És ég az oltár. Im körébe gyűltünk,

Szétszórt bolyongók a vész idején.

Már is tüzenél szent lángra hevültünk,

Fénye világol sorsunk ösvényén.

Ó, rakjuk e tüzet, hogy estve nála

Enyhet találjon áldó magzatunk!

Ez lesz a méltó, a valódi hála,

Mit a nagy Jóltevőnek adhatunk.

Hitel, Világ és Stádium! ti, három —

Nem kézzel írt könyv, mely bölcsel, tanít,

De a lét és nemlét közti határon

Egekbe nyúló hármas pyramid!

Am, hadd üvöltsön a Számum viharja,

Dőljön nyugatról a sivár homok:

A bujdosók előtt el nem takarja,

Melyet ti megjelöltök, a nyomot.

S lön új idő — a régi visszacsökkent —

Reményben gazdag, tettben szapora;

A „kisdéd makk“ merész sudárba szökkent;

Ifjú! Ez a kor: „Széchenyi kora“

Nézd ez erőt: hatása mily tömérdek —

De ne imádj: a munka emberé —

Szellem s anyag, honszeretet s önérdék —

Mily biztosan lejt a közjő felé.

... Fájdalmunk hevében

Hamvad, ne sértse káromló beszéd,

Ó, nézz egedből és örvendj e népen.

Mely soha így még nem volt a tiéd!

Leomlunk sírodon szent döbbenéssel,

A sujtó karra félve ismerünk:

De Antéuszként majd ez illetéssel

Küzdelminkhez új erőt nyerünk.

Emléket, ó hazám, mit adsz e sírra?

Hova tekintesz földeden magyar,

Hol Széchenyi nevét ne lásd megírva

Örök dicsőség fény sugarival?

Ha büszke méned edzi habzó pálya,

Ha eszmeváltó díszes körbe gyűlsz,

Ha szárnyakon röpít a gőz dagálya,

Ha tenni, szépre, jóra egyesülsz; —

Duna, Tisza... ez mely prüszögve hordja

Fékét, s szabályhoz kötni kénytelen;

Amannak hódol a sziklák csoportja,

S Trajánusz híre újból megjelen;

Az ifjú szép Pest, ki biztosan ölelve

Nyújt Corvin agg várának hű kezét,

S az édes honi szót selypíti nyelve —

Széchenyié mind ez emlékezet!

Széchenyi hírét, a lángész csodáit

Ragyogja minden távol és közel:

Áldozni még jerünk — ah, oly sokáig

Nem értök — Széchenyi szívéhez el.

Nem láttuk, e szív néha mit palástol

Hordván közöny havát és gúny jegét:

Hogy óvni gyöngye csiráit fagyástól

Órízze életosztó melegét.

Nem hal meg az, ki milliókra költi

Dús élte kincsét, ámbár napja múlt:

Hanem lerázván, ami benne földi,

Egy éltető *eszmévé* finomul,

Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye

Amint időben, térben távozik;

Melyhez tekint föl az utód erénye:

Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

Te sem halál meg, népem nagy halottja:

Nem mindenestül rejt a cenki sír;

Oszlások még a család siratja —

Ó, mert ily sebre hol van balzsamír?...

Mi fölkelünk: a fájdalom vigasztal:

Egy nemzet gyásza nemcsak leverő:

Nép, mely dicsőt, magasztost így magasztal,

Van élni abban hit, jog és erő!

Arany János.

TANÍTÁSOK — VÁZLATOK.

1941. október 2. hete.

Helyesírás és nyelvi magyarázat.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Kérdezés. (Kérdő mondat.)

Nevelési cél: a helyes nyelvhasználat kifejlesztése.

Szemléltetés: példamondatokon.

Vázlat.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A mondásról, jelentés és értesítésről tanultak számonkérése. Pándamondatok mondata, megbeszélése. Házi feladat ellenőrzése.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* Kiindulhatunk a gyermekek beszédéből, játékukból, megfelelő olvasmányból, vagy énekből is. Mind-egyikből bemutatunk egyet.

A gyermekek beszédéből.

Az előbb láttam, hogy Nagy Éva odahajolt Kis Ágneshez és kérdezett tőle valamit. Mit kérdeztél Éva? — Hogy fog-e velem játszani a szünetben? — Ej, ej! — Gyermekeim, tanítás közben nem szabad egymással beszélgetni és mindig csak a szünetre, játékra gondolni. Akkor a tudomány nem sétál ám a fejedbe! — Most azonban felírom ezt a kérdést a táblára. — Mit válaszoltál rá, Ágnes? — Csak a fejemmel biccentettem. — Helyes! máskor még ezt sem szabad! Mit jelentett a biccentésed? — Azt, hogy: igen. — Felírom a választ is.

Játszol-e velem a szünetben? — Igen.

Játékból.

A gyermekek párosával játszanak. Az egyik kérdez, a másik válaszol (felel) rá. Gyors ütemben történhetik.

Kérdés:

Felelet:

Voltál-e kertben?

Voltam.

Láttál-e farkast?

Láttam.

Féltél-e tőle?

Nem.

Most a kérdező gyorsan mozgatja tenyerét a másik szeme előtt. (Vigyázat!) Ha szempillája megrezzen, vagy éppen lehunyja, akkor nevetve mondja: Nem igaz! — féltél. Behunyta a szemed! — és megismétlődik a játék. Ellenben, ha meg se rebben pillája, akkor valóban nem félt a farkastól s, a két gyermek szerepet cserél. A kérdezőből lesz a felelő és viszont.

Olvasmányból.

Gyermekek! — emlékeztek-e még, milyen szép kis verset tanultunk a múlt évben a kis honfiról? — Ki tudná még elmondani? — Mondd el! — én pedig felírom a táblára.

A KIS HONFI.

Mi leszel, hogyha megnősz,
Drága fiacskám?
— Beállok ma katonának,
Aranymentés gyöngyhuszárnak,
Édes jó anyám!

Mit csinálsz majd, eszemadta
Gyöngyhuszárocskám?
— Ki magyart bánt mind levágom,
Egy se legyen a világon,
Édes jó anyám.

Énekből.

A mult órán egy szép éneket tanultunk a báránypáról.
Énekeljük el! — Fel is írom a táblára.

Hol voltál báránypár?
Mit ettél báránypár?

Kertek alatt asszonykám.
Réti füvet asszonykám stb.

Bármelyik módot választva, előttünk áll a nagy táblán a kérdés (kérdőző mondat) és a felelet (értékesítő mondat). Kiejtés után szembetűnő az eltérés.

A kiejtés (hangsúly) gyakorlása után rátereljük figyelmüket a kérdőjelre, amiről az írásban (írott beszédben) is felismerhetjük a kérdést. Figyeltessük meg az „e” kérdőszócska leírásának módjait is.

(Hívjuk fel a tanulók figyelmét már most arra, hogy a kérdésnél sohasem a mondat utolsó szavát, vagy éppen annak utolsó szótagját emeljük kérdésre, hanem a hangsúlyos szót, amire a kérdés vonatkozik. Ezt gyakoroltassuk be olvasással is. Pl.: *Voltál a kertben?* (A kérdőszó dült betűs.) *Mikor utaztok el?* Általában a magyar rendszerint előre teszi a kérdőszót. *Ki tudja hány nap múlva értek oda?* Stb.)

Mondassunk a tanulókkal kérdéseket (kérdőmondatokat). Kérdezzenek egymástól. Amikor ketten beszélnek (persze nem egyszerre!) ez a *párbeszéd*. (Itt hívjuk fel figyelmüket, hogy az idősebbeket hallgassák figyelmesen, ne szóljanak bele beszédjükbe.)

Az olvasókönyvet elővesszük s a tanultakat oda is átvisszük.

Gyakorlás. Irjanak kérdőmondatokat!

Gyakorolják a kérdőjel leírását.

Számolják össze valamely kijelölt olvasmányban a kérdőjeleket (kérdéseket.)

Tollbamondás alapján felismerés (hallás után) és be-gyakorlás.

Adjanak fel egymásnak találós kérdéseket.

Kókai Béla.

(Szerzőnek Vezérkönyv a helyesírás és nyelvi magyarázatok az elemi iskola I—II—III. osztályaiban című művéből.)

1941. október 1. hete.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az őszi határ.

Nevelési cél: A természet gondoskodása növényről, állatról.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tanultak felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés. Most pedig kísétálunk a határba s megnézzük, hogyan készülődik a természet a télre.

II. Tárgyalás. (Utközben beszélgetünk meg-megállva.)

Figyeljék meg a fákat, bokrokat, virágokat, mit vesznek észre rajtuk! Sorolják fel azokat a tüneteket, amelyek az őszt jellemzik.

Kiérve: az idő ősze jár, a fák és cserjék lehullatják leveleiket. Előbb azonban a lombzatban levő táplálóanyag nagy része a törzsbe vándorol, hogy tavasszal új hajtások felépítésére szolgáljon. (A természet nagyszerű gondoskodása.) A lomb ilyenkor megsárgul, megbarnul. Lombhulláskor a vörös, narancssárga, barna szín sokféle árnyalatában gyönyörködik szemünk, ha széttekintünk az erdőkoszorúza lejtőkön.

Megbeszélés.

A fák és cserjék levelei szüntelenül vizet párologtatnak. Amikor a talaj lehül, csökken a gyökérzet élettévékenysége, úgyhogy képtelen annyi nedvességet felszívni, amennyit a nagy lomblevelek elpárologtatnak. Ez az oka az őszi lombhullásnak. Másfelől pedig a havazás idején összetörnek a fa koronája a nagy hó terhe alatt, ha lombja rajta maradna.

Miért nem hullatják le a fenyőfák lombjukat? Mert a fenyőfák hajlós ágairól és tűleveleiről könnyen lecsúszhatik a hó, rájuk nézve tehát nem olyan veszedelmes a hó. Kis felületüknél fogva a tűlevelek párologtatása is kevesebb, mint a lomboslevelűeké, télen pedig csaknem szünetel.

A virágok (lágyszárú növények) földfeletti része elhervad, elpusztul, még mielőtt a tél beállana. De megmarad a két-évi és az évelők főgyökere, illetve földalatti szára (tőke, hagyma, gumó), hogy tavasszal újra kihajtszon. Az egynyári növények bőven gondoskodtak magvakról, hogy fajuk fennmaradását biztosítsák. Némely növények még gumós gyökereket, sarjgumókat (salátaboglárka), sarjhagymákat (hagyma) vagy indákat (szamóca) is fejlesztenek.

A termesztett növényeket a téli fagytól maga az ember óvja. A rózsafákat a földbe hajtja és betakarja, vagy beköti szalmával, a dízcserjékre kosarat rak, a gumókat, hagymákat kiszedi a földből és száraz, hűvös helyen homokban tartja; az

évelő kerti virágokat kiássa és cserépbe ülteti, hogy védett helyen eltarthassa.

III. Összefoglalás. Hazafelé.

1941. szeptember 4. hete.

Olvasmánytárgyalás.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A fejéregyházi sas.

Nevelési cél: a csüggedésen is urrá lehet az erős akarat!

Szemléltetés: térképen Fejéregyháza, Erdély.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tárgyalt olvasmány felújítása.

b) Érdeklődés-keltés. Milyen terület népe tért vissza hazánkhoz ebben az évben? Örültetek Bácska hazatérésének? Mit szerettek legjobban a hazatért Bácskán? (A tanulók itt elmondják véleményüket.) Én másért szeretem annyira a bácskai magyarságot. Tudjátok miért? Azért, mert nem csüggedtek el a szenvedésben sem, nem hagyták el szülőföldjüket, lakóhelyüket az idegen uralom alatt sem, hanem kitartottak ott túrva, vállalva minden megszégyenítést, szenvedést, megaláztatást. Pedig de sokkal kényelmesebb lett volna számukra, ha átjönnek a magyarnak maradt területre! Itt megmenekültek volna minden bajtól, szenvedéstől, nyugodtan élhettek volna, míg ottmaradt testvéreik szenvedtek. Ezt a helytállást, ezt a magyar földhöz való ragaszkodást, a rajta való kitartást, az érte vállalt sok-sok szenvedést elviselő hősi magatartásukat szeretem bennük legjobban! Ezt mi is megtanulhatjuk tőlük. Mert könnyű azt mondani a költővel: Hazádnak rendületlenül légy híve ó magyar! — amikor ez a rendületlen kitartás nem kívánja tőlünk bajok elviselését, szenvedések vállalását. De mindjárt komoly értelmet nyer azok ajkán, akik huszonkét évig a saját életükben érezték, szenvedték az idegen uralom minden zaklatását.

Bizony gyermekek, azok voltak az igazi magyarok, akik vállalták a szenvedéseket is azon a földön, amelyen éltek, de nem hagyták el — még a könnyebb élet kedvéért sem, amit az átmenekülés adott volna nekik.

c) Célkitűzés. Eötvös Károly egy olvasmányát olvassuk el most. Ennek is hasonló tárgya van.

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány előkészítése. Nemcsak most várt szenvedés a magyarságra, máskor is volt ilyen idő. Így a szabadságharc leverése után is sok szenvedés várt a magyarságra. Sokakat kivégeztek (október 6 = Arad), másokat idegenbe hurcoltak vagy börtönbe vetettek. Az igazi hű ma-

gyarok birtokait elkobozták, házukat lerombolták, minden vagyonukból kiforgatták őket. Bizony nagyon sokan koldúsbotra jutottak akkor is.

De nézzük, mit mond az író!

b) Az olvasmány bemutatása.

A fejéregyházi sas.

Gróf Haller Ferenc nagy részt vett a szabadságharcban. Mint katona karddal, mint kormányzó, ésszel, eréllyel, hazafisággal. A legjobbak közé tartozott.

A harc után elfogták, bilincsbe verték, elhurcolták, börtön fenekére zárták. Egykor, régen, fiatal korában jó barátságban élt egy osztrák tábornokkal, ennek közbenjárására megszabadult és sietett hazafelé, — uradalmába, fejéregyházi várába.

Uradalmát azonban elkobozták, vára elpusztult. Birtokait jött-ment idegenek, az önkény odaküldött emberei pusztították. Nem volt eseléd, nem volt igavonó, nem volt ridegjóság, földek vetetlenek, erdők letarolva, szőlők avarban. A Küküllő folyt vára közelében, azon volt egy jövedelmes malma. Az a malom is leégett; falromok, füstös csonka törzsek álltak a malom helyén. Gátak, malomfej omladozóban.

Gyalog ért haza a gróf. Pénze nem volt kocsira. Első dolga volt megnézni várát.

A sáncárkok megvoltak, tele növe iszalaggal. A felvonóhíd le volt eresztve, de csak gerendái álltak. A vár falain semmi tető. Amint leégett, úgy maradt. A várudvar gazzal tele. A földszinten a téli lovaglóteremnek se ajtaja, se ablaka. Úgy volt az udvarbíró, lovászok, szolgák, várhajdúk minden lakása. Az emeletre vezető vaslépcsők elpusztulva. A nagy kerek palota boltozata összeropedezve. A boltozaton körül falfestményekben volt egykor megörökítve száz nemes ősnek arcképe. Az asszonyoknak bajuszt festett, minden arcképbe belelövöldözött a pusztító ellenség. Az egész épület baglyok, denevérek tanyája lett.

A várban nem volt mit keresni. Lassankint elterjedt a hire: megjött az uraság. Régi udvarbírája előkerült valahonnan s kezét csókolta a grófnak. Ez is vagy félt, vagy hamis volt, vagy hű maradt, vagy jutalmat várt. Miért csókolta volna kezét másért?

Lement a gróf a Küküllőhöz. Pusztja helye a régi jó malomnak. A régi udvarbíró újra felajánlotta szolgálatát.

— Köszönöm, barátom, nem fogadhatom el szolgálatodat, fizetni nem tudlak; magam se tudom, miből élek.

Leült egy égett csonka törzsökre, fáradt fejét kezére hajtá s szomorúan nézett végig várán, gazdaságán, messzeségbe nyúló uradalmán.

— Eladom birtokom, nincs mivel gazdálkodjam. Pénzt nem kapok, adósságot nem akarok csinálni. Minden hatalom és minden hatóság ellenségem. Rombadólt ház, pusztá birtok, sok adósság, mindenütt ellenség, pár év alatt úgyis megölne. Eladom birtokom. Kibujdosom, elköltözöm Amerikába, szabad földre, szabad hazába.

Egy sas kerengett fönt a magasban. Rekedt hangján kiabált a levegő-égbe.

Volt a fejeáregyházi várnak egy régi sasa. Még jóval a szabadságharc előtt szoktatta meg a gróf öreganyja. Hűségesen ott telelt, ott nyaralt a kerek palota tornyán s el nem hagyta helyét két nemzedék óta. Néha egy-két napra ellátogatott a havasokra, de mindig visszajött. Ez jutott eszébe a grófnak, mikor a magasban kerengő vad madarat meglátta.

— Hát a mi sasunk hova lett? — kérdi az udvarbíró.

— Elment örökre. Mikor a vár leégett, aznapon ment el s 1849 óta nem láttuk többé. Mit is keresne itt?

E pillanatban a magasból lerebbent a sas s egy korhadtt fűzagra szállt a gróf közelébe. Szárnyát libegtette s durva hangján odaszólt a grófnak, mintha ezt mondta volna neki: „Isten hozott jó uram, régi barátom!”

Megismerték. A régi sas volt. Már Nagyenyed körül megismerte régi jó gazdáját s fönt a magasból kísérté őt. Hazajött a rengetegből a nagy pusztulás óta hosszú évek múlva. Hűségesen.

Fölszállt a fűzagról, átröpült a kerek palota romfalára, egyet-kettőt ott is kiáltott s megint visszajött, de most odaszállt a gróf lábához s hatalmas csőrével szelíden kopogtatta térdeit.

A gróf szemeiből kicsordult a könny. Örömet és fájdalmát nem tudta szíve magában tartani. Fölállt.

— Nem. Nem megyek Amerikába. Itthon maradok, küzdök, dolgozom. Ha ez a sas, e vad madár otthagya a rengeteg s visszaszállott leégett ősi tanyájába; hát akkor én hogy hagyhatnám el leigázott, elpusztult, imádott hazámat?!

Itthon maradt és dolgozott.

Én még láttam ezt a sast huszonöt év múlva. Él-e még, mikor pusztult el, nem tudom. A gróf rég alszik már őseinek sírboltjában.

(Eötvös Károly.)

c) Az olvasmány által keltett élmények megbeszélése.

d) Gondolatesoportonkénti olvasás és tárgyalás.

Haller gróf az elpusztult várkastély udvarán.

A gróf Amerikába akar vándorolni.

A régi sas visszatér az elpusztított várba.

A sas hűsége új erőt önt a főúr szívébe is.

e) Elmélyítés. Olvasmányunk a csüggedésből való lelki gyógyulásnak és az erős akaratnak erejét rajzolja meg. Haller

gróf összetört lélekkel, reménytelenül állt meg várának romjai előtt. Nem volt ereje, bátorsága, hogy fölépítse várát és új életet kezdjen a régi romokon. Ekkor jelent meg a régi sas és ragaszkodásával, hűségével megerősítette a gróf lelkét s viszsztatartotta azon a földön, ahol született, ahol élt, s ahol annyi munka várt reá.

Csengjen füllünkbe mondása, amikor rombadőlve látjuk terveinket; „Ha ez a vad madár visszaszállott leégett ősi tanyájába, hát akkor én hogy hagyhatnám el leigázott, elpusztult, imádott hazámat?!“

III. Összefoglalás.

1941. szeptember 4. hete.

Olvasmánytárgyalás.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Harangszó az aradi várban c. olv. tárgyalása.

Nevelési cél: A hazaszeretet és nagy férfiaink iránti hálás kegyelet felkeltése.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. Az előbbi órán tárgyalt olvasmány felújítása.

b) Érdeklődés-keltés. Mi jut eszetekbe, ha ezt halljátok: *Arad*? Milyen nap közeledik? Kikre emlékezünk október 6-án? Kik voltak az aradi vértanúk? Miért emlékezünk meg róluk minden esztendőben? Hol van Arad? Elmehetnénk-e oda most mi, magyarok? Miért nem? Még mindig kié e város? Bizony, gyermekeim, az a város, ahol történelmünk tizenhárom ilyen legendás alakja életét adta a magyar szabadságért, még mindig nem magyar!

b) Célkitűzés. Emlékezzünk meg a mai órán mi is Aradról...

II. *Tárgyalás.* a) Az olvasmány írójának bemutatása. Egy olvasmányt olvasok el most nektek, Rákosi Viktor írta. (Arcképének szemléltetése.) Olvasmánya komor hangulatú s a magyar szabadságért Aradon vértanúhalált halt 13 tábornok emlékezetét eleveníti föl. Rákosi Viktor (1860—1923) újságíró volt és legkitűnőbb, legszemléletesebb víg elbeszélőink egyike. Számtalan víg elbeszélést írt az újságokba (Sipulusz.) Vannak azonban művészi értékű komoly elbeszélései és regényei is. Legnépszerűbbek az Erdély szomorú eloláhosodását tárgyaló regénye, az *Elnémult harangok* és a *Korhadt fakesztek* című elbeszélésgyűjtemény, mely a szabadságharcból veszi tárgyát.

b) Az olvasmány bemutatása.

Harangszó az aradi várban.

Hideg, ködös februári est. Az aradi Marosparton járkálok. Alattam a folyó nem zúg, nem is folyik csendesen, hanem áll és hallgat. Befagyott. Pihen.

A folyó is elfárad a szakadatlan mozgásban. És számára is elkövetkezik a nyugalom órája, mikor siető hullámai mozdatatlanná dermednek. A fa is azt mondja, mikor ősszel a leveleit lehullatja: most hagyjatok békén, egy pár hónapig nem dolgozom. Csak az ember nem tehet szert, amíg él, igazi pihenésre. Mert mikor alvásra hajtja a fejét, akkor megjelennek az álmok és gyötrik tovább a való élet képeivel.

Lehet, hogy az állatok is meg vannak verve ezzel az álombetegséggel.

Egy jó barátom udvarában láttam egy hatalmas láncos komondort. Rokonszenves kutya volt, jóképű, fényes szőrű, izmos testű. Mikor vendégek jöttek a házhoz, mindig elbújt odujába, mintha röstelte volna, hogy bilincsbe van verve.

Egyszer, mikor arra mentem, kint aludt a napon és álmában boldogan vihancolt, olyanformán, mintha nagyon örülne valaminek. Kérdeztem a gazdáját.

— Hallod ezt a kutyát? Ugyan mit jelent ez nála?

A gazda visszafelelt:

— Talán azt álmodja, hogy szabad.

A kutya felébredt. Ugrott egyet örömében a gazdája felé és a lánc nagyot rántott a nyakán. Erre a figyelmeztetésre, hogy rab, szeme láthatólag elkomorult, két fülét búsan lesunyította, fejét leeresztette, s szégyenkezve bekullogott odujába.

...Igy elkalandoztak gondolataim az alvó Maros fölött. Belebámultam a ködbe, mely oly sűrű volt, hogy nem lehetett tíz lépésre látni. Lassan ballagtam odább a rosszul kövezett töltesen. Majd megálltam s átbámultam a tulsó partra, melyből a köd miatt semmit sem lehetett látni. Nem gondoltam semmire, mert fáztam. Azaz mégis... épp a fázás szabta meg gondolataim irányát... eszembe jutott, de jó lesz mindjárt egy csésze forró tea a meleg kályha mellett.

Félig a város felé fordultam, s a sétatér száraz fáin át idepislogó pár világos ablakban gyönyörködtem. Ott már melegszenek.

Ekkor valami visszarántott a víz felé.

Hatalmas rántás volt, mert nem a vállamat, nem a karomat kapta meg, hanem egyenesen a szívembe markolt.

Mi volt az?

A Maros tulsó partjáról, az átláthatatlan ködből *harangszó szállt felém.*

Istenem, mi ez, hogy így belém vág? Miért vágat végig rajtam a vér hatalmas hullámokban? Miért kezd csendesen

remegni minden izmom? Miért keresi a jobb kéz a süvegemet, hogy lerántsa izzó fejemről?

Imádkozzál! Az aradi várban harangoznak!

Ha hiszel egy Istenben, akkor most rajta, ne késsél, mert ez a harang hozzávezet, mert ez a harangszó hozzátalál innen, erről a földről, mely látta szenvedni és meghalni a vértanúkat.

Igen, ez a föld itta föl a golyótól megöltek véré, ez a föld hallotta a hóhértól megfojtottak utolsó sóhaját s a komor aradi vár templomának harangja megkondul, hogy az ő emlékezetüket hirdesse a késő, kimerült, talán közömbös nemzedékeknek.

Arad! Te nem a bánat kútfeje vagy, hanem az erő, az önbizalom kiapadhatatlan forrása.

Ránk eresztették a velünk békében együtt élő testvérepeket, ránk tört Ausztria egész hatalma, belénk gázolt a cár százezernyi hada... de még akkor is félték a föltámadástól, még nem tartották meghaltnak a nemzetet... és akkor előbújtak odúikból a bakók, hogy végezzenek a magyarral... Ilyen erős volt ez a nemzet?! És lehet, ha akar! Ez a tanulság. Ez az erőnk.

És az Isten, akinek imádására a harang szava szólít, csodát tett; a bitó száraz fájából kinyílt a magyar szabadság virága.

Ó, férfiak, de ha ezt elhervadni hagyjátok, akkor a bakó győzött, akkor az aradi harangszó gyalázatunkat hirdeti és arra int, hogy rejtőzzünk el az Isten színe előtt...

c) Az olvasmány által keltett élmények megbeszélése.

d) Milyen tanulságot elevenít föl ez az olvasmány? (Elemlyítés.) Azt, amelyet az 1848–49-i szabadságharc bukása utáni eseményekből meríthetünk; nem reménytelen a magyar jövő, a bitó száraz fájából is kinyílt már egyszer a magyar szabadság virága. Nagy, boldog, szabad lesz ismét Magyarország!

III. Összefoglalás. Az olvasmány gondolatcsoportonként való olvastatása és megbeszélése. (Gondolatcsoportok: 1. Az író a Maros partján sétál és az álomról elmélkedik; 2. Harangszó száll feléje az aradi várból; 3. Eszébe jutnak a vértanúk és erőt merít szent emlékükből.)

Elvonás: *Nem marad örökké csonka Magyarország, bár-hogy megcsonkították is!*

Az aradi vértanúk érettem is meghaltak!

Szent nekünk Aradnak minden porszeme!

A hazáért haltak emlékezetéből kell erőt merítenünk nagy munkánkhoz!

OKTÓBER HATODIKÁN.

Arad fölött kerekedik
 Nagy, fekete felleg,
 Őszi szélből, lombhullásból
 Sőhajtások kelnek.
 Feketébe öltözködik
 A Kárpátok orma;
 Tizenhárom hősnek mintha
 Gyászemléke volna —
 A Golgota orma.

Arad felé áldva néz ma
 Minden magyar lélek,
 Akiben a honszerelem
 Melegsége éled.
 Foszlik a gyász, az ormokon
 Rózsák, lángok nőnek,
 Üzenete száll az égre
 Tizenhárom hősnek;
 Az igazak győznek!

Havas István.

OKTÓBER 6.

A harcmezőn nem kellett sohasem,
 Hogy tizenhárom mind együtt legyen;
 Elég volt egy közülük s bármelyik,
 Hogy űzze ellenségek ezreit,
 De harc után, — örökre folt marad
 Azon, aki győzelmet így arat!
 Az ellenségnek örült vágya támadt,
 Hogy együtt lássa mind a tizenhármat.

És látta! — Látta ott a szent helyen,
 Hol Maros vize folyik csendesen,
 S ha néha árad s a mezőre lép,
 Csak könnyeinket viszi s osztja szét;
 Ott látta őket s most az egyszer — szemben.
 Jól tervezé, nem volt hiba a rendben;
 Előttük nem ellenség, de bakó, —
 Mögöttük nem sereg, hanem bitó.

Igy látta őket s így értette meg,
 Mért voltak ők mind győzhetetlenek;
 Ugy állt mind, glóriával homlokán,
 Mint tizenhárom Krisztus a Golgotán!
 S nem bosszú, nem gúnykacajra várt,
 Ők mosolyogtak, látva a halált!
 S ki azt hívé, egy országot temet,
 Csinált eggyel több örök ünnepet!

Gyászünnep ez? Nem! Akkor volna gyász csak,
 Ha ők hiába haltak volna meg!
 Ha eszme és cél, melyekért csatáztak,
 Sivár homokként inná vérüket.
 De így van-e? Nem néznek-e le ránk?

Dicsőült arecal? kérdvén; mért sirunk?
Nem él-e újra nemzetünk, hazánk?
S nem ők szerzék-e, amit ma birunk?

Boruljunk térdre, csókoljuk a földet,
Hol utoljára álltak s hol ledőltek!
Lenézve büszkén a gyávák hadára,
Mely önmagát gyalázza a sárba
S nem látja, hogy a hóhér kötele
Korbács lesz s majdan őt verik vele!
S hogy nem lehet kezében oly vas járom,
Mit szét ne törne — ez a tizenhárom!

Ifj. Abrányi Kornél.

1941. október 3. hete.

Számolás- és mérés.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A téglalapú hasáb.

Nevelési cél: A gyakorlati életben szükséges számítások elsajátítása.

Szemléltetés: természetben, téglalapú hasáb bemutatása (szétszedhető = a felület szemléltetésére), táblai rajz.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A négyzetes oszlopról tanultak felújítása.

b) Érdeklődés-keltés. Mennyi annak a hasábnak felülete és köbtartalma, amelynek alapélei 36 cm és 27 cm, oldaléle 45 cm?

c) Célkitűzés. Szemléltetés. Milyen hasáb ez? Milyen az alapja? Az ilyen hasábot téglalapalapú hasábnak nevezzük. Beszéljünk ma a téglalapalapú hasábról!

II. Tárgyalás. a) Megfigyelések.

Készítettem két négyzetes oszlopot, melyeknek alapéle 3 cm, oldaléle 12 cm. Helyezd a két oszlopot az oldalélekkel egymás mellé. Figyeljétek meg az így kapott testet és feleljetek a következő kérdésekre:

Mérjétek meg az éleket!

Hány lap határolja a testet és milyenek azok?

Hányfélék a lapok?

Hányfélék nagyságra nézve az élek?

Vannak-e párhuzamos és egymást metsző lapok?

Minden lap hány más lapot metsz és hány lappal párhuzamos?

Milyenek az élszögek? Lapszögek? Testszögek?

Az ilyen testet *téglalapalapú hasábnak* nevezzük.

Milyen a téglalapalapú hasáb hálózata? Mielőtt megrajzolnánk, nézzetek ide, ezt a téglalapalapú hasábot szétszedhetjük, szétteríthetjük.

Most is feleljünk meg fenti kérdésekre.

(Az alapélek méreteit a hasáb *hosszának* és *szélességének*, az oldalél méretét a hasáb *magasságának* szoktuk mondani.)

Készítsétek most el az itt látott (táblára szögezem rajzszeeggel) hálózatról a téglalapalapú hasáb hálózatát.

b) A téglalapalapú hasáb felszíne.

Számítsátok ki most az átalatok rajzolt hálózat szerint az egyes oldallapok területét! Mennyi a hasáb felülete?

Hogyan számítottátok ki? Hogy számítjuk ki a téglalapalapú hasáb felületét? Ugy, hogy a háromféle téglalap területeit kétszer vesszük és összeadjuk.

Most számítsuk ki a példánkban levő hasáb felületét!

2 alaplap	$36 \times 27 = 972 \text{ cm}^2 \times 2 =$	1944 cm ²
2 oldallap	$36 \times 45 = 1620 \text{ cm}^2 \times 2 =$	3240 cm ²
2 oldallap	$27 \times 45 = 1215 \text{ cm}^2 \times 2 =$	2430 cm ²
<i>A hasáb felülete</i>		<u>7614 cm²</u>

c) A téglalapalapú hasáb köbtartalma.

Figyeljétek meg, ennek a hasábnak (szemléltetett) belsejébe hány cm³-t helyezhetünk el?

Mit tapasztalunk? A téglalapalapú hasáb hossza mutatja, hány köbegységet tehetünk egy sorba, a szélessége mutatja, hány ilyen sor van egy rétegben, a magasság pedig azt, hány réteg fér el a hasáiban.

Röviden hogy mondhatjuk tehát?

Köbtartalom = alapterület $\times$ magasság.

Számítsuk ki a példánkban levő hasáb térfogatát!

Alapterület $36 \times 27 = 972 \text{ cm}^2$

Köbtartalom $972 \times 45 = 43740 \text{ cm}^3 = 43.74 \text{ dm}^3$

III. Összefoglalás. Hogy nevezzük az olyan testet, melynek összes lapjai téglalapok? (Téglalapalapú hasábnak.) Hány lap határolja a téglalapalapú hasábot? (6) Milyenek ezek egymáshoz viszonyítva? (2–2 szembenfekvő párhuzamos és egyenlő, a szomszédos lapok egymásra merőlegesek; 12 éle nagyságra nézve háromféle; a 4–4 párhuzamos él egyenlő.)

Két-két él hányféle helyzetben lehet egymáshoz? (Vagy párhuzamosak, vagy metszik egymást vagy elkerülik egymást. Szemléltetés!)

Milyen az élek és lapok egymáshoz való viszonya? (Háromféle: az él benne fekszik a lapban; az él párhuzamos a lappal; az él merőleges a lapra.)

Hány lap képezi testszögleiteit? (Három.) Milyenek az egy csúcsban találkozó élszögek? (Mind derékszögek.)

Hogy kapjuk meg a téglalapalapú hasáb felületét? (A háromféle téglalap területeit kétszer vesszük és összeadjuk.)

Hogyan számítjuk ki a téglalapalapú hasáb térfogatát? (Az alaplap területét megszorozzuk a magassággal.)

Begyakorlás. Mennyi a téglalapalapú hasáb felülete és térfogata, ha:

a) alapélei 18 cm és 27 cm, magassága 45 cm?

b) alapélei 3·6 dm és 4·8 dm, magassága 7·2 dm?

(Egyet megcsinálunk az iskolában még gyakorlásul, a másikat házifeladatnak adjuk fel.)

M e s e d é l u t á n.

OKTÓBER HATODIKÁN.

— Mit olvasol, édes fiam?
— Egy gyönyörű tündérmesét.
— Tedd le, tedd le! Olvasgasd ma
Magyarország történetét.
Olvasgass ma Damjanichról,
Kiss Ernőről, Nagy Sándorról...
Olvass, fiam, az aradi
Tizenhárom tábornokról.

Négyet köztük agyonlőttek,
Kilencet felakasztottak...
Bátran mentek a halálba,
Egy szóval se rimáinkodtak.
Zokogó szél sír a rónán,
Bús panasz kél a halmokról...
Olvass, fiam, az aradi
Tizenhárom tábornokról.

Magyarország története
Hulló könnyel van leírva;
A szabadság istennője
Minden lapját tele sírta.
De egy sincsen olyan gyászos,
Mint az, amely öröklük szól...
Olvass, fiam, az aradi
Tizenhárom tábornokról.

Tudod-e, hogy mért haltak meg
Azok a nagy, hős leventék?
Jól jegyezd meg, jól tanuld meg;
Mert a hazát hőn szerették.
Szeresd te is... S a hősökért
Ima szálljon ajakadról...
Tedd le azt a tündérmesét!
Olvass, fiam, az aradi
Tizenhárom tábornokról.

(Pósa Lajos.)

A „Lenkey-huszárok“.

Mikor nálunk a szabadságharc kitört, magyar honvédekink nagyrésze messze idegenben teljesített szolgálatot. Csak úgy hírből hallották, mi történik itthon, szép Magyarországon, Hanem egy költemény mégis csak eljutott hozzájuk, bármilyen messzire voltak is a magyar hazától. Ez a költemény pedig arról szólt, hogy ha rabok is voltunk mostanáig, most lerázzuk a rabláncot s kardot kovácsolunk belőle, úgy várjuk az ellen-séget!

A jó magyar huszárok — mert persze, hogy huszárokról van szó! — összedugták fejüket erre, s elhatározták, hogy töríkszakad, ők bizony nem maradnak továbbra is ebben az idegen országban, hanem hazamennek, hogy megvédelmezzék a magyar szabadságot. Egy Harsányi nevű őrmester rendezte a hazautazás terveit. Egy szép napon aztán lóra ült az egész magyar huszárszázad és teljes felszereléssel odavonult főhadnagya, Fiath Pompejus úr lakása elé. Mikor ez meghallotta lakása ajtaján a kopogtatást, riadtan kiáltott:

— Ki az? Ki van ott?

Harsányi őrmester halkán válaszolt:

— Tessék csak nyugodt lenni, főhadnagy uram, mi vagyunk, a század. Csak azért jöttünk, hogy egy kicsit magunkkal vigyük a főhadnagy urat is. Az egész század indulásra kész, már csak a főhadnagy urat várjuk.

— Igen ám, de mit szól majd ehhez a százados úr? — szólt megrémülve a főhadnagy. — Nem volna okosabb előbb Lenkey százados úrnak is szólni?

— Tessék csak ránk bízni a dolgot, elintézzük mi azt is, — szólt csendesen az őrmester.

A főhadnagy egy pillanat alatt végiggondolta a terv óriási merészségét, hogy ők innen, Gácsország legtávolabbi széléről szökjenek haza szép Magyarországra! — az majdnem lehetetlennek tűnt fel előtte. Hiszen napokig tart, amíg a magyar határra érnek, s a lovaknak, embereknek is kell enni... Mi lesz, ha felismerik a tervüket, észreveszik szökésüket? Katonának a szökésért golyó jár...

— Menjetek vissza fiaim, meggondoltam a dolgot — szólt a főhadnagy. — Ha kitudódna a dolog, valamennyiünket főbelőnének.

Az őrmester azonban nem tágitott, hanem tovább sürgette a tiszte.

— Készüljön a főhadnagy úr, mert kevés az időnk. Mi már határozotunk. Akármilyen történjék is, nekünk otthon kell lennünk, mert a haza hív bennünket védelmére...

Az utolsó szavak hatottak. A főhadnagy gyorsan öltözködött, kardot kötött és kérte, hogy vezessék elő lovát. Ha idegen hangzású volt is a neve, magyar szív dobogott az attilája alatt, s nem látott többé veszedelmet maga előtt, mihelyt huszárijai a hazát emlegették. Nem is telt bele öt perc, a főhadnagy már ott lovagolt a század élén s századosa lakása elé vezette a huszárokat. Lenkey százados nem tudott a dologról semmit, értetlenül meglepődött, amikor megtudta, mit eszeltek ki emberei. A szívében ott dörömbölt a hazaszeretet hívó szava, de ott ellenkezett az adott szó, a katonaeskü is, amely visszatartotta. Ugy határozott, hogy marad, bármennyire fájjon is szíve, hogy nem mehet huszájaival, amikor a haza szólítja fiait védelmére. De az eskü szent s ő nem akart még fájdalom árán sem vételi ellene!

— Nem mehetek veletek — szólt leverten a főhadnagyhoz, — hiszen megesküdtem a zászlóra, ha mindjárt idegen zászló is az, az eskü mégis szavamon fog...

— Akkor hát Isten áldjon százados uram! — szólt a főhadnagy s újra százada élére léptetve kilovagoltak a sötét városból, egyenesen a magyar határ felé.

Amint a huszárok dübörgése elhalkult, úgy erősödött a vágy a magyar huszárszázados szívében. Mit tegyen, csak esküje ne kötné, de így, nem teheti meg, hogy megszökjké adott szava, esküje elől... De aztán — maga sem tudta hogyan, erőt vett rajta valami, lovára kapott s százada után vágtatott.

Közben az egész város felébredt, bármilyen óvatosan mentek is a huszárok. Egy század lónak patája éjnek meglehetősen zajt üt, erre ébredtek fel a városka lakói is, de a tábornok úr is. Nem tudta elképzelni, mi járatban lehetnek éjnek idején a huszárok, mikor ő nem adott parancsot semmiféle éjjeli gyakorlatra. Nem sokat gondolkozott, riadót fúvatott, de hiába, — Fiáth százada már túl jutott a városon és egyre közeledett Magyarország határa felé...

A tábornok emberei hamar utolérték Lenkey századost, s megmondták neki a tábornok szigorú parancsát, hogy nem lesz baja senkinek, csak forduljanak vissza, amíg nem késő.

Lenkeynek még nehezebb lett a szíve, most már a kapott parancsot is megszegje? Ilyet nem tehet meg egy magyar huszár!

Amit azonban nem tehet meg a magyar huszár, megteheti a magyar szív, amikor a haza dobogtatja meg azt.

Mikor utolérte századát, legényei közrefogták és így szóltak hozzá.

— A százados úr is magyar ember, mindig jó volt hozzánk, úgy bánt velünk, mintha apánk lett volna, de most — ne haragudjon meg érte, kérték szépen, de a veszedelembé jutott *édesanyánk* szólít haza.

Lenkey megpróbálta esküjére hivatkozva lebeszélni őket tervükről.

— Fiaim, esküt tettem, becsületszavamat adtam, inkább lőjetelek agyon, de hitszegő nem leszek soha!

— Hát ha csak ez a baj, — szólt mosolyogva Harsányi őrmester, — könnyen segíthetünk azon az eskün is. Elvisszük magunkkal a százados urat, akár akar, akár nem! Foglyul ejtjük s úgy vesszük haza, mert csak nem hagyjuk itt az ilyen jó embert, amikor a hazának most minden derék fiára olyan nagy szüksége van!

Erre tisztelettudóan odaállt századosa elé s így szólt hozzá:

— Százados úr, tisztelettel foglyul ejtem, kérem, adja át kardját.

Lenkey szó nélkül teljesítette a kívánságot, de már ekkor a szeme is erősen fénylett valamitől...

Most már ott lovagolt ő is főhadnagya mellett a század élén. Három nap múlva már Máramarosszigeten jártak, ahol a jámbor népek azt sem tudták, hová tegyék örömükben a vitéz huszárokat!

További útjuk már diadalmenet volt az ország szívéig, Pestig. De cselekedetük nem maradt követés nélkül. Példájukon felbuzdulva egyre többen jöttek haza idegenbe vitt fiaink, hogy ott hagyva a fényes életet, itthon álljanak a kibontott szegényes magyar lobogó alá, amely a szívükhöz nőtt három színben ragogott, s amelyen ott lobogott Szűz Mária drága képe is.

Ilyen volt a magyar katona, ha mindjárt idegen köntöst is viselt, mert a szíve magyar maradt az idegen plundra alatt is!

CSATADAL.

Trombita harsog, dob pereg.
Kész a csatára a sereg.
Előre!
Süvít a golyó, cseng a kard.
Ez lelkesíti a magyart.
Előre!

Föl a zászlóval magasra,
Egész világ hadd láthassa,
Előre!
Hadd lássák és hadd olvassák,
Rajta szent szó van; szabadság!
Előre!

Aki magyar, aki vitéz,
Az ellenséggel szembe néz.
Előre!
Mindjárt vitéz, mihelyt magyar,
Ő s az Isten egyet akar.
Előre!

Véres a föld lábam alatt,
Lelőtték a pajtásomat,
Előre!
Én se leszek rosszabb nála,
Berohanok a halálba.
Előre!

Ha lehull a két kezünk is,
Ha mindnyájan ott veszünk is;
Előre!
Hogyha el kell veszni, nosza,
Mi vesszünk el, ne a haza!
Előre!

(Petőfi Sándor.)

A hős trombitás.

Nemcsak a szabadságharcban harcoltak vitézül a magyar katonák, hanem a hozzánk közelebb álló világháborúban is, amikor északon, délen, keleten kellett védelmezni hazánkat az ellenség ellen. De a magyar honvéd mindig megtalálja magát akármilyen nehéz helyzetben is. Egy ilyen esetet mondok el most nektek, gyermekeim.

Lengyelországban történt, ahol oroszokkal kerültek

szembe a magyar katonák. Ott feküdt a fiatalokból álló század nyakig beásva a domb aljában, onnan néztek egymással farkasszemet a magyarok és orosz katonák. Persze ez a szembenézés több volt egyszerű nézésnél, mert golyók is füttyültek a fejek fölött innen is, onnan is. Bizony sebesült is akadt, meg fejlövés is, dehát ez együtt jár a háborúval. Más volt a baj! A magyar katona sohasem szerette az ürge módra való harcot. Most is sehogysem tetszett a magyar katonáknak, hogy mély árkokban kellett meghúzniok magukat s onnan kellett farkasszemet nézni az ellenséggel. Jobban szerettek volna rájuk rohanni s a puska boldogabb felével, a tusájával harcolni. Mert a magyar katonának az a nézete, hogy ha szemtől-szembe kell menni az ellenséggel, hát tudja, hová kell vágni, hová kell ütni, hogy meg ne sántuljon, hol kell aprítani azt, mint a répát. De árokban ázni-fázni, nem magyar katonának való az!

Nem is gondolkoztak hát sokat, hanem amint egy jókora ágyülvédék a közelükbe vágott, olyan haragra gyulladtak, hogy a század trombitása elvesztette türelmét, és minden parancs ellenére az árok tetejére pattant s teljes tüdővel megfújta trombitáján a rohamjelet! Nosza, pillanatok alatt kiugrált valamennyi magyar a sáros árokból s csillogó szemmel, megfordított puskával rohant az ellenségre.

Észrevette ezt a század parancsnoka is, és nagy haragra gyulladt, mivel nem kapott parancsot a támadásra, éppen nem pedig a rohamra, amely a biztos állásból lövő ellenség ellen egyet jelentett a biztos halállal. Már pedig minek hiába ontani a drága magyar vért, ha nem muszáj!

A magyar katonát azonban, ha már egyszer rászánta magát, hogy megveri az ellenséget, nem lehet visszatartani semmiféle parancsral sem! Egykettőre ott termettek az ellenség árkánál s be sem ugorva az árokba, csak annak tetejéről verték az orosz koponyákat egyre-másra. Hát így jutott az ellenség állása a magyarok kezébe. Ez eddig rendben is lett volna, hiszen veszteség alig volt a században, míg az oroszok közül rengetegen estek el, sebesültek meg, nagyrészüik pedig fogságba esett. A baj csak ott kezdődött igazán, amikor a trombitás lefújta a rohamot s a század parancsnoka is megjelent az új — ellenséges — állásban.

— Ki volt az a trombitás, aki parancs ellenére megmerte ezt tenni?! — kérdezte haragtól elfulladt hangon.

A katonákban megállt a szívverés, erre nem is gondoltak. Mi lesz most? Hiszen igaz, hogy parancsot nem kaptak a támadásra, de azért vissza már még sem akartak menni régi állásukba, ha már egyszer kiverték innen az ellenséget.

Gál István azonban derék honvéd volt, nyomban kiállt a sor elé és harsány hangon jelentkezett, hogy bizony ő fújta meg a rohamjelet... parancs nélkül, dehát ha úgy felmérgette az az ágyúgolyó...

— Azonnal verjétek vasra! — kiáltott a parancsnok. — Börtönbe azonnal a parancsszegővel! Aki háborúban parancs nélkül cselekszik, az halált érdemel!

Gál Istvánnal fordult egyet a világ... Most egyszerre elsötétült előtte minden s eszébe jutott... a szőke Tisza partja... parton álló kis fehér házikója... a felesége..., árván maradó két szép fiacskája... a 7 esztendőös Pista, meg az 5 éves Sanyika... Pedig azt ígérte nekik, hogyha hazakerül a háborúból, olyan csákót, kardot, puskát vesz nekik, mint amilyet a katonák hordanak... A feleségének is fogadkozott, hogy vigyázni fog magára... Most aztán mindennek vége, mert...

De nem gondolkozhatott tovább, mert már ott állott előtte parancsnoka, akinek bármilyen szigorú volt is a tekintete, két szemén egyszerre megcsillant valami, aztán rátűzött a trombitás mellére egy szép ezüst érmet, átölelte s csak annyit tudott mondani nagy meghatódottságában;

— Köszönöm... köszönöm... fiam...

Hát ilyen a magyar honvéd, amikor az ellenség előtt áll. Megfelelkezik a Tiszapartján álló kis házikóról is, a feleségéről is, meg a 7 éves Pistáról is és az öt éves Sanyikáról is... Mert ilyenkor csak katona, magyar katona egészen.

HIT

Hiszek a két-egy legfőbb jóban;
Az Istenben s az igazságban,
És belekulcsolom e hitbe
Honszerlemmemnek szent hitét;
Hiszek a magyar hősregékben,
Egy ezredévnék erejében,
Hiszem népünknek szent csodáit
S titkon vezérlő csillagát;
Hiszem, hogy örökünk e föld itt,
Hogy tündér volt a csodaszarvas

Hiszem az Istent fönt az égben,
Tudom, hogy Ő itt az Igazság,
És Ő az út és Ő az élet,
S a sírokon is nő virág...
Tudom, bár fáink dús virágát
Dermesztí fagy és szél zilálja;
Azért gyümölcs is lesz a fán még,
S mosolygón terhes lesz az ág;
Borongó ősszel messze szállván
Sok fecske nem jön vissza többé;

S Attila pásztorlelte kardja
Valóban Isten kardja volt;
Hiszem Árpádnak hős csatáit,
S hiszem, hogy halmon, rónaságon
Egy-egy sejtelmes fuvalomban
Az ősök lelke lengedez;
Hiszem, hogy szíve van a földnek,
Megérzi bűnkat, örömlöket,
S a mi szívünkkel egy ütemben
Örökké magyarul dobog;

De új fészekben új tavasszal
Azért vidám dal csicsereg;
S a zivataros kerek égen
Bármily sötéten ül a felhő;
Mögötte ott a tiszta kékség,
És lesz még áldó napmeleg...
Hiszek, hiszek a legfőbb jóban;
Az Istenben — az Igazságban,
És belekulcsolom e hitbe
A diadallal ránk sugárzó
Boldogabb, büszkébb szebb jövőt!

(Sajó Sándor.)

TANÍTÁSOK

az elemi népiskola VII. és VIII. osztályai számára

az 1940-ben kiadott *Tanterv és Utasítások* alapján. Ára: 5.40 P.

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvét mellett eszközölünk.

Figyelem!

Felhívjuk Előfizetőink figyelmét a kiadásunkban megjelent, alant felsorolt könyvekre.

Beszéd- és értelemgyakorlati mintatanítások, tekintettel az értelmi és akaratú nevelésre (60 mintatanítás) 300 oldal	3.20
Egészségtani mintatanítások (50 mintatanítás)	2.40
Magyar Medence	1.20
Népművelődési előadássorozat I., II., III. (170 előadás) 536 oldal. A három kötet csak	5.60
Először igazság, azután béke. 340 oldal	2.—
Időszerű népművelési előadások (40 előadás)	3.60
A Magyar-medence földrajza (Tájjegységekben)	3.20
A Magyarország Története I/II. kötet.	16.—
Óratervek a történelem tanításához	8.60

Könyveket a pénz előzetes beküldése, vagy utánvét mellett szállítunk.

Felhívjuk igen tisztelt Előfizetőink szíves figyelmét, hogy akik a Gyakorlati Pedagógia 1941. évre szóló előfizetési díját még nem fizették be, azt mielőbb rendezni sziveskedjenek, mert csakis úgy áll módunkban a további számokat küldeni.

Megrendeléseket az előfizetési díj beküldésével fogadunk el. Előfizetés félévre 3.20 P, egész évre 6.20 P.

Megrendelhető Szeged Kálvária-u. 7.

Szerkesztőség: Szeged, Madách-u 17.

Felvilágosításokat készséggel adunk, kérjük azonban válaszbélyeg, vagy válaszos levelezőlap beküldését.

TANÍTÁSOK

az elemi népiskola VII. és VIII. osztályai számára

az 1940-ben kiadott *Tanterv és Utasítások* alapján. Ára: 5.40 P.

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvét mellett eszközölünk.

FIGYELEM

Felhívjuk igen tisztelt Előfizetőink
szíves figyelmét, hogy a mai viszo-
nyokra való tekintettel, az előfize-
tési díjat befizetni szíveskedjenek,
mert csak így tudjuk biztosítani
a füzetek további pontos küldését.